

PALAU
ANTIGUITATS

Carrer Gràcia, 1
08012 Barcelona

Tel. 932 376 158
Mòbil 637 454 075

info@palauantiguitats.com
www.palauantiguitats.com

Hogarth,
Goya,
Bagaria,
Nogués

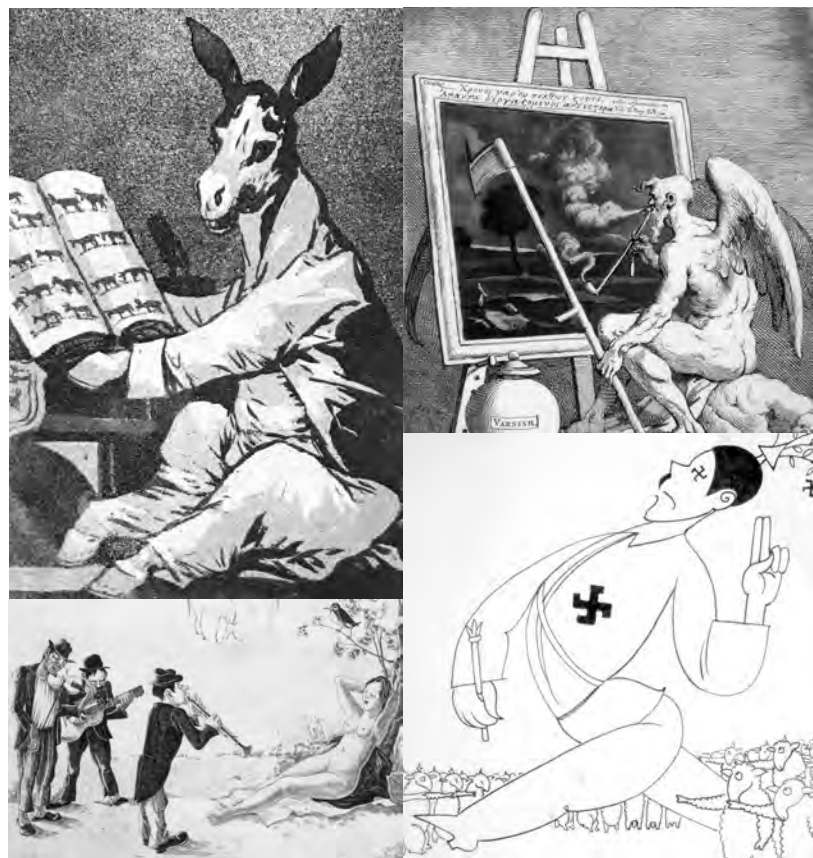
*Mestres de la sàtira
i la caricatura*

Gabinet d'Arts Gràfiques
de Palau Antiguitats

Del 15 de desembre de 2016
al 31 de març de 2017

Hogarth, Goya, Bagaria, Nogués

*Mestres
de la sàtira
i la caricatura*

Del 15 de desembre de 2016 al 31 de març de 2017

PALAU PALAU
ANTIGUITATS
ANTIGUITATS

Hogarth, Goya, Bagaria, Nogués

Mestres de la sàtira i la caricatura

Els orígens de l'humor i la sàtira caldria anar-los a buscar al principi dels temps, quan feia poc que *l'homo sapiens* acabava de baixar dels arbres. L'humor, és a dir, la capacitat de riure no pas per un estímul físic, com les pessigolles, sinó per un estímul intel·lectual, és innat i inherent en l'ésser humà i el costum de fotre's dels altres té una història mil·lenària. També el dibuix és prehistòric, anterior a l'escriptura i el podem situar tot just a l'origen de la cultura. Els primers dibuixos –amb prou feines marques sobre la pell o sobre la pedra– són el signe de l'adquisició d'una agilitat manual per part dels homínids, i les primeres imatges figuratives van lligades al desenvolupament del llenguatge, un sistema de comunicació que va permetre als nostres avantpassats la fabulació, la figuració i la transmissió de coneixement. Una imatge és sempre una escriptura i qualsevol escriptura ha estat primerament una grafia, és a dir, una imatge. De fet, la història de la imatge serà la història de la tensió permanent entre aquests dos extrems: índex i símbol; abstracció i figuració, expressió i realisme. En una banda, l'analogia –que basa la seva relació amb la imatge amb la semblança o alguna altra relació sensible amb la cosa que representa–, a l'altre extrem, el codi –una imatge a la qual s'atribueix un significat arbitrari i de la que cal conèixer la clau per poder-la desxifrar. Justament, la caricatura és la combinació perfecta d'aquests elements: emprant els recursos gràfics de la figuració, no se'n pot fer una lectura literal, sinó que sempre cal interpretar cada dibuix satíric que interactuant amb el seu context, pren sentit quan hom hi descobreix els referents i les al·lusions que l'autor hi ha posat.

La caricatura, aquest grafisme expressiu que explora amb delectança les deformitats dels rostres humans, prolifera en els tallers dels artistes italians renaixentistes, que juguen a dibuixar *riitratti carichi* –els "retrats carregats"– originant el terme "caricatura". L'exercici irrespectuós i derisori que és la sàtira, que fins aleshores s'havia manifestat en format oral o literari, troba en la caricatura una via d'expressió gràfica ideal. Gràcies a la impremta, aquesta sàtira dibuixada es pot distribuir de forma massiva, i així esdevingué un mitjà molt efectiu per atacar i ridiculitzar els contraris. Les imatges satíriques, estampades en fulls volants, aconsegueixen des d'aleshores una gran circulació i popularitat, especialment en èpoques conflictives, car podien fer arribar el seu missatge crític fins i tot a un públic precàriament alfabetitzat.

Ja al segle XVI trobem impressionants gravats satírics signats per Hans Holbein (1497–1543) o Lucas Cranach (1472–1553), però és el segle XVIII que la sàtira brilla gràcies al talent dels grans gravadors satírics britànics, encapçalats per William Hogarth (1697–1764). En alguns dels seus gravats Hogarth, com Francisco de Goya (1746–1828), demostren que la sàtira no té tan a veure amb el riure com amb la imaginació i la denúncia. Com escriu el primer tractadista de la caricatura espanyola, Jacinto Octavio Picón, als seus *Apuntes para una historia de la caricatura* (1878): «Contra els abusos del poder que coarta la lliure manifestació d'allò que els homes pensen, contra les seves arbitriietats i abusos, (...) contra la superstició i el fanatisme, contra tot allò que, oposat al bé o la bellesa, tendeix a pervertir el sentit moral o la idea de la bellesa, l'Art posseeix dos grans mitjans d'oposició i combat: en el camp de la literatura, la sàtira; en les arts del dibuix, la caricatura». Amb l'evolució del periodisme, la caricatura s'integra a les pàgines de diaris i revistes, ja que la sàtira cerca sempre la màxima repercussió. Als satiristes ja no els cal dominar la calcografia o la litografia per difondre les seves imatges, de manera que el gravat passa a ser una activitat més artística que comunicativa.

Catalunya, en aquest petit escaire de la península Ibèrica, ha estat el bressol d'artistes d'un talent immens en el camp de la caricatura i el dibuix satíric. Xavier Nogués (1873–1941), beu directament de Goya i esdevé el ninotaire prototípic de la premsa catalana del primer terç del segle XX. Lluís Bagaria (1882–1940) revolucionà la caricatura fisiognòmica amb els seus traços estilitzats i rítmics i triomfà a Madrid amb les seves sàtires contestatàries i antibel·licistes. Joan G. Junceda (1881–1948) es destaca entre tots els dibuixants catalans per la delicadesa del traç i l'incert compositiu.

Aquesta exposició és una oportunitat única per gaudir de l'obra d'aquests grans artistes, que enriquida amb esbossos i gravats d'altres dibuixants coetanis, ens permet copsar subtils vincles, diàlegs i coincidències entre les seves creacions. Quin plaer és descobrir com la sàtira interpel·la la realitat mitjançant el talent de cada creador.

Jaume Capdevila, *Kap*

WILLIAM HOGARTH (LONDRES, 1697 - 1764)

WILLIAM HOGARTH (1697-1764)
Les quatre hores del dia: Matí, Migdia, Vespre i Nit
Londres, 1738
Edició Baldwin, Cradock & Joy (Heath, ca. 1820-1822)
Sèrie completa
Aiguafort i burí sobre paper vitel·la
Paper: 660 x 480 mm.
Petjada: 487 x 410 mm.
Ref.: Paulson, 146-149.

WILLIAM HOGARTH (1697-1764)
Estats de la crueltat
Londres, 1751
Edició en vida de Hogarth (Primer estat de dos) 1790-1810
Sèrie completa
Aiguafort i burí sobre paper verjurat
Papers aprox.: 445 x 375 mm.
Petjades aprox.: 390 x 325 mm.
Ref.: Paulson, 187-190, I/II.

WILLIAM HOGARTH (1697-1764)
El Temps fumant davant d'una pintura
Londres, 1761
Edició de Baldwin, Cradock & Joy, 1822
Aiguafort, burí i mezzotinta sobre paper vitel·la
Paper: 303 x 243 mm.
Petjada: 240 x 185 mm.
Ref.: Paulson, 208, III/III.

WILLIAM HOGARTH (1697-1764)
Bathos
Londres, 1764
Edició de J. Boydell, 1809
Aiguafort i burí sobre paper vitel·la
Paper: 375 x 375 mm.
Petjada: 320 x 335 mm.
Ref.: Paulson, 216.

FRANCISCO DE GOYA (FUENDETODOS, 1746 - BORDEUS, 1828)

FRANCISCO DE GOYA (1746-1828)
Asta su abuelo
Estampa núm. 39 de *Los Caprichos*, 1797-1799
1a edició, 1799
Aiguatinta sobre paper verjurat
Paper: 320 x 220 mm.
Petjada: 215 x 150 mm.
Ref.: Harris, 74-1.

FRANCISCO DE GOYA (1746-1828)
Qual la descañonan
Estampa núm. 21 de *Los Caprichos*, 1797-1799
Prova d'estampació (Abans d'afegir la titlla de la "ñ")
Aiguafort i aiguatinta brunyida sobre paper verjurat
Paper: 320 x 220 mm.
Petjada: 215 x 145 mm.
Ref.: Harris, 56-II/1.

FRANCISCO DE GOYA (1746-1828)
Viejo columpiándose
Ca. 1824-1828
Antiga col·lecció Boix
1a edició, A. S. Lumley, Madrid, 1859
Aiguafort i aiguatinta brunyida sobre paper verjurat
Paper: 296 x 207 mm.
Petjada: 185 x 120 mm.
Ref.: Harris 33, III.

FRANCISCO DE GOYA (1746-1828)
Disparate furioso
Estampa núm. 6 de *Los Disparates*, 1815-1819
2ª edició, Calcografía Nacional, 1875
Aiguafort i aiguatinta brunyida sobre paper vitel·la
Paper: 325 x 475 mm.
Petjada: 240 x 350 mm.
Ref.: Harris 253, III/2.

LLUÍS BAGARIA (BARCELONA, 1882 - L'HAVANA, 1940)

LLUÍS BAGARIA (1882-1940)
"El Kaiser: He acertado cinco plenos, por lo tanto dejemos el juego y consideradme el mejor jugador..."
El rey Jorge: No sea ansioso y siga la partida que al final se sabra quin es el ganadero..."
Il·lustració original per a una publicació, ca. 1914-1918
Tinta, llapis i tocs d'aiguada sobre paper vitel·la amb filigrana A. Serra S i escut 390 x 225 mm.

LLUÍS BAGARIA (1882-1940)
"¡¡¡¡Oh Kolosal abundancia de la vida en Berlín segun la agencia Wolff!!!!"
Il·lustració original per a una publicació, ca. 1914-1918
Tinta i llapis sobre paper vitel·la amb filigrana A. Serra S i escut
Signat
475 x 585 mm.

LLUÍS BAGARIA (1882-1940)
Tiene razón el toro
"En España se se están ensayando unos petos para los caballos de los toros para así evitar la muerte. / El toro: Oye tu sentimental, a ver cuando te acuerdas de poner un peto a mí"
1927
Llapis, tinta i tocs d'aiguada en color sobre paper vitel·la encolat a cartró 400 x 470 mm.

LLUÍS BAGARIA (1882-1940)
Sàtira de Hitler
"Así, así. Si seguís siendo un rebaño, el mundo es mío"
Il·lustració humorística original per al diari de Madrid, *Luz*, del 7 de setembre de 1933.
Tinta sobre paper vitel·la 248 x 248 mm.

XAVIER NOGUÉS (BARCELONA, 1873 - 1941)

XAVIER NOGUÉS (1873-1941)
El sombrero de tres picos
de Pedro Antonio de Alarcón
Col·lecció *La Cometa*. Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 1934.
Il·lustracions a l'aiguafort sobre paper *Arches*.
232 pàgs.
Enquadernació en *cartonné* amb cobertes en mig pergami i estoig *cartonné*.
Número 83 de 250 exemplars.
270 x 200 mm.

XAVIER NOGUÉS (1873-1941)
Més curses de cavalls
1936
Punta seca sobre paper vitel·la
Signat i dedicat a llapis: "a l'amic Florit".
Paper: 390 x 470 mm.
Petjada: 325 x 415 mm.

XAVIER NOGUÉS (1873-1941)
El concert
1937
Aiguafort sobre paper vitel·la
Signat i dedicat: "a la Sra. Florit".
Paper: 380 x 460 mm.
Petjada: 325 x 245 mm.

XAVIER NOGUÉS (1873-1941)
Home gos
1938
Aiguafort sobre paper vitel·la
Signat a llapis
Paper: 242 x 320 mm.
Petjada: 106 x 154 mm.